Perspectiva diversităţii în Viena Luminilor. Popasul vienez al lui Gheorghe Şincai. 1779 - 1780

ANA-MARIA ROMAN-NEGOI
Universitatea „1 Decembrie 1918," Alba Iulia

Istoriografia românească a fost constant preocupată de subiectul Şcolii Ardelene, ca moment de referinţă în afirmarea culturii naţionale. Marile figuri ardelene ca Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Şincai sau Ioan Budai-Deleanu au făcu obiectul unor serioase producţii istoriografice care au urmărit fie o radiografiere biografică, fie identificarea în profilul lor intelectual a elementelor care îi ancorează în gândirea europeană a epocii luminilor. Plasat între Samuil Micu şi Petru Maior, Gheorghe Şincai constituie un important punct de reper în evoluţia iluminismului românesc. Este binecunoscută în istoriografie şi literatură fascinaţia pe care perioada romană a exercitat-o asupra sa, constituind practic punctul de demaraj în formarea istoricului de mai târziu. Experienţa romană nu a fost însă singulară, formarea şi maturizarea sa intelectuală fiind un proces continuu care a inclus şi importantul popas vienez (1779-1780), dar şi contactul benefic cu atmosfera intelectuală a Budapestei începutului de secol XIX. Cercetarea de faţă urmăreşte sondarea etapei vieneze a vieţii eruditului Gheorghe Şincai, văzută din perspectiva unei evoluţii spirituale prin contactul cu o lume cosmopolită, dinamică şi preponderent laică. Am acordat o atenţie deosebită nu atât motivelor care au determinat rămânerea sa în Capitala Imperiului alături de Petru Maior, cât mai ales atmosferei intelectuale, contactelor cu mediul universitar şi cu marile personalităţi ale epocii care au contribuit la desăvârşirea profilului său iluminist. Experienţa vieneză a apărut din acest punct de vedere ca o alteritate benefică, un prilej de reaşezare a opţiunilor şi o certă orientare spre iozefinism.

Sfârşitul deceniului opt marca în plan european maturizarea iluminismului, avântul anticlericalismului, precum şi fenomenul transformării vechilor centre de recepţie a ideologiei veacului în centre de emisie,[1] iar Viena finalului de secol XVIII constituie unul din cele mai bune exemple. Românii care îşi îndreaptă paşii spre studii în capitala Imperiului în această perioadă au

[1] Romul Munteanu, ***Literatura europeană în epoca luminilor***, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 16.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

marea oportunitate de a fi părtaşi în mod direct la marile framântări şi confruntări ideologice care conduc la triumful ideii de schimbare.

Anul 1779 reprezintă pentru Petru Maior, Gheorghe Şincai şi Ioachim Pop, alumnii trimişi de episcopul Grigore Maior în capitala vechiului Imperiu Roman, momentul finalizării studiilor de filozofie şi teologie sub atenta îndrumare a Congregaţiei de Propaganda Fide. Urma implicit întoarcerea în ţară, unde trebuiau să răspundă aşteptărilor Bisericii Catolice care investise în formarea lor. Traseul de întoarcere includea şi trecerea prin Viena, capitala Imperiului Habsburgic, o Vienă care încerca ruperea progresivă de Biserică şi orientarea autonomă pe drumul laicităţii în beneficiul controlului absolut al statului.

Viena finalului de secol XVIII echivala cu locul unde îşi dădeau întâlnire cele mai diverse curente culturale, între care, literatura iluministă, jansenismul şi galicanismul se bucură de o largă circulaţie. Este în egală măsură o Vienă încă latină şi mai ales germană care promova un tip european austriac în care cele două mari culturi îşi dau mâna.[2] Din punct de vedere politic momentul 1779 înseamnă ultimul an al domniei Mariei Tereza şi ultimul an al coregenţei lui Iosif care aştepta nerăbdător să beneficieze singur de controlul Imperiului. Este un an care marchează tensionarea la maximum a raporturilor dintre cele două facţiuni, cea conservatoare-nobilimea şi clerul, sprijiniţi de catolica împărătească Maria Tereza şi cea de orientare liberală, care reunea intelectualii vremii şi noua funcţionărime, sprijinită de viitorul împărat Iosif al II-lea.[3] În aceste condiţii raporturile stat-bisrică se tensionează, statul fiind pregătit să pună în practică acumulările teoretice pentru controlul absolut. Din unghiul perspectivei ideologice Viena se recomanda prin prelungirile Barocului creând terenul propice pentru afirmarea valorilor naţionale.[4] În acest cadru, amestec de iluminism, reformism terezian, Reformă Catolică, descoperim Universitatea, care devine în finalul secolului al-XVIII-lea avangarda reformelor şi promotoarea schimbării şi modernizării habsburgice. Oraş de aproximativ 200.000 de locuitori,[5] capitală a unui Imperiu aflat într-o puternică concurenţă cu Prusia lui Frederic al II-lea, Viena se pregătea pentru deceniul nouă deschizându-se către nou, către diversitate, către asimilare.

---

[2] Pompiliu Teodor, ***Sub semnul Luminilor. Samuil Micu***, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 98.

[3] Maria Protase, ***Petru Maior-Un ctitor de conştiinţe***, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 45.

[4] ***Ibidem***, p. 64.

[5] Laura Stanciu, ***Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760-1821)***, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003, p. 115.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

Spre acest centru îşi îndreaptă paşii cei trei români formaţi de Congregaţie, nu înainte de a solicita printr-o scrisoare, semnată aşa cum arată cele mai recente cercetări de Petru Maior şi nu de Gheorge Şincai cum s-a crezut iniţial,[6] o suplimentare a sumei de bani destinată călătoriei, motivaţia principală constituind-o starea de sărăcie a ţărilor prin care vor trebui să treacă, afectate de pe urma recentului război austro-prusac. Istoriografia românească a insistat destul de mult asupra motivelor pentru care numai Şincai şi Maior rămân în capitala Imperiului, opiniile fiind împărţite în două poziţii: reţinerea din interese de stat de către Maria Tereza[7] sau opţiunea personală a celor doi de a beneficia de atmosfera de emulaţie intelectuală şi de a-şi continua cercetările.[8] Majoritatea celor care subscriu primei ipoteze citează frecvent

---

[6] Ioan Dimitriu Snagov, ***Românii în arhivele Romei***, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1973, document nr. LX, p. 291. Documentul este semnat, iar Ioan Dumitriu Snagov, în urma cercetărilor întreprinse în arhive a arătat că semnătura îi aparţine lui Şincai. Investigaţiile cele mai recente îi aparţin Laurei Stanciu care, căutând în arhive urmele lui Petru Maior, a văzut acest document, arătând că grafia acestuia aparţine indubitabil istoricului de care s-a ocupat.

[7] Pentru segmentul celor care pledează pentru reţinerea din motive de stat indicăm lucrările: Nicolae Albu, ***Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800***, Blaj, 1944, p. 249: „*…fu oprit din porunca împărătesei Maria Teresia în Viena, pentru un an, în seminarul Sfânta Barbara, al cărui prefect era Samuil Clain*"; Nicolae Iorga, ***Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)***, volumul II, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1969, p. 165: „*... împărăteasa îi poruncea să rămâie pentru a face studii de metodă, de canoane şi de drept*"; Manole Neagoe în prefaţa la ***Gheorghe Şincai. Opere***, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1967, p. XXV: „*...Şincai se opreşte din ordinul împărătesei Maria Tereza*"; Alexandru Piru, ***Istoria literaturii române de la origini până în 1830***, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, p. 455: „*...Şincai fu oprit la Viena din ordinul Mariei Tereza pentru a studia la Colegiul Sfânta Barbara, metodul conducerii şcolilor naţionale*"; Alexandru Papiu-Ilarian, ***Viaţa, operele şi ideile lui Gheorghe Şincai***, Bucureşti, Tipografia Naţională, 1969, p. 15: „*…se opreşte din porunca Mariei Tereza la Viena*"; Mircea Tomuş, ***Gheorghe Şincai***, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1965, p. 32: „*…în capitala Imperiului a fost reţinut din motive de stat. Se intenţiona pregătirea sa în cadrul Metodului Normal pentru a ocupa un post de frunte în educarea şi organizarea învăţământului român din Transilvania a cărui dezvoltare, pe bazele fidelităţii faţă de Casa de Austria intra în vederile cele mai apropiate ale politicii susţinute de Maria Tereza*".

[8] Pentru segmentul celor care pledează pentru reţinerea din motive financiare şi pentru continuarea studiilor, a se vedea lucrările: Ioan Dimitriu Snagov, ***Românii în arhivele Romei***, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1973, p. 27: „*…a admite*

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

Elegia lui Gheorghe Şincai în varianta traducerii lui Teodor Naum (1940)[9] unde se preferă primul sens al verbului tranzitiv latin **iubeo** şi anume „a porunci." Dicţionarul latin[10] dă într-adevăr ca prim sens al verbului „a porunci" dar acesta suportă şi alte sensuri ca „a îndemna" şi „a alege" care într-o traducere ar schimba cu totul înţelesul propoziţiei. De altfel, o variantă mai recentă a traducerii ***Elegiei***, aparţinând poetului Vasile Sav[11] care, spre deosebire de vechiul traducător, revine la metrul original latin permite o reconsiderare a operei în căutarea unor concluzii care să ducă la o închidere permanentă a dosarului istorico-literar al ***Elegiei***. Cel de-al doilea segment menţionat a preferat argumentarea ipotezei susţinute în baza analizei corespondenţei lui Şincai şi Maior cu Congregaţia din perioada respectivă.

Una din certitudini este aceea că, cei trei alumni români ajung la Viena fără nici un fel de resurse financiare, aşa cum rezultă din scrisoarea către Congregaţie din 14 iulie 1779: „*Fiind lipsiţi de cele necesare călătoriei am fost siliţi să rămânem câtăva vreme în acest Oraş Regesc.*"[12] Documentul constituie unul din principalele puncte de plecare în analiza raţiunilor care i-au determinat pe Şincai şi pe Maior să rămână, în ciuda faptului că cel de-al treilea coleg al lor, Ioachim Pop, împreună cu bielorusul Thomaso Obrech au reuşit să plece spre casă chiar şi cu resurse puţine.[13] Radiografierea scrisorii, cu abilitate concepută, dă ca principal motiv pentru rămânerea la Viena continuarea studiilor, reflectând totodată un gest extrem de îndrăzneţ al celor doi, şi anume punerea Congregaţiei în faţa unui fapt împlinit: „*…ne-am dus la un oarecare Consilier al Maiestăţii Sale din Cancelaria Transilvaniei iar el întrebându-ne dacă am studiat la Roma dreptul canonic şi pentru că noi am răspuns că nu am studiat ne-a îndemnat vehement ca imediat să rămânem aici un an de zile pentru a face studiile de drept: ceea ce noi facem acum, interni în Colegiul Theresianum la Sfânta Barbara.*"[14] Nicăieri în scrisoare nu apare numele împărătesei Maria Tereza. Consilierul

---

teza că Gheorghe Şincai şi Petru Maior au rămas la Viena din ordinul împărătesei sau din motive de stat, înseamnă, pe lângă faptul că ei au acţionat direct în slujba curţii imperiale, ceea ce contrazice evoluţia istorică, o explicaţie care le amputează personalitatea"; Laura Stanciu, ***Biografia unei atitudini: Petru Maior (1760-1821)***, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2003, p. 136.

[9] Teodor Naum, ***Elegia***, în ***Gând românesc***, VIII, 1940, nr 1-4, p. 54-59.

[10] Gh Guţu, ***Dicţionar Latin-Român***, Ediţie revăzută şi completată, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1993.

[11] Ioan Chindriş, ***Poezia lui Gheorghe Şincai***, în ***Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie Cluj***, XXIX/1988-1989, Cluj-Napoca, p. 400-433.

[12] Ioan Dimitriu Snagov, ***op. cit.***, document nr. LXIII, p. 297.

[13] ***Ibidem***, p. 25.

[14] ***Ibidem***, p. 297.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

menţionat nu este altul decât Ştefan Costa a cărui sugestie trebuia să fie dublată de asentimentul Romei, cu care Şincai şi Maior nu aveau de gând atunci să strice relaţiile. Avem aşadar pe de-o parte tentaţia noului şi a diversităţii vieneze care deschidea totodată perspectiva afirmării naţionale, foarte puternică pentru cei doi, iar pe de altă parte conştientizarea din partea lor că statutul de călugăr şi angajamentele luate în faţa Congregaţiei îi obligau la o motivaţie cel puţin formală faţă de aceasta. Putem afirma fără nici un fel de dubiu că anul 1779 este pentru Gheorghe Şincai şi Petru Maior un moment de răscruce, atmosfera vieneză seducându-i pe amândoi în egală măsură, constituindu-se într-o alternativă tentantă şi mai ales de viitor. Pentru moment se preferă calea de mijloc şi declararea fidelităţii faţă de Congregaţie: „*…nu ne îndoim că Eminenţa Voastră şi Sacra Congregaţie pe care o considerăm şi o venerăm ca pe mama noastră ne va aproba purtarea noastră fiind că vă este cunoscut că dreptul canonic ne este foarte necesar, de asemenea şi limba germană care se predă în şcolile normale.*"[15] Opţiunile de mai târziu vor da adevărata măsură a importanţei popasului vienez în formarea lor ca iluminişti dar şi ca funcţionari ai Imperiului.[16]

Analiza logică a informaţiei din document lasă să se întrevadă dorinţa celor doi de a nu scăpa această ocazie, favorabilă afirmării culturii naţionale, dar şi cercetărilor personale începute la Roma. Necesitatea sporirii cunoştinţelor în domeniul dreptului canonic apare ca un simplu pretext,[17] cu atât mai mult cu cât dreptul canonic predat în Universitatea vieneză era total diferit faţă de cel de la Roma.

În acord cu noua politică, orientată spre transformarea intelectualilor în piloni ai statului absolutist, Curtea vieneză, care urma să-i subvenţioneze pe cei doi, a aprobat ca pentru un an aceştia să înveţe dreptul canonic şi să urmeze şcoala normală din Viena. Acordul vienez, dictat din raţiunile politicii imperiale care experimenta cu succes noul sistem de învăţământ conceput de Felbiger, este dublat de acordul Congregaţiei, atent formulat şi destinat să sugereze respectarea statutului şi a misiunii pentru care au fost destinaţi Şincai şi Maior: „*…vă îndemn să păstraţi cu deosebită grijă puritatea învăţăturii pe care v-aţi însuşit-o la acest Colegiu Urban.*"[18] Astfel, logica faptelor, denotă că, în dorinţa lor de a rămâne la Viena şi de a-şi completa studiile şi implicit propriile

[15] ***Ibidem***.

[16] A se vedea pentru importanţa stagiului vienez în opţiunile viitoare ale lui Şincai care se va orienta spre o carieră laică: Lucia Protopopescu, ***Contribuţii la istoria învăţământului din Transilvania 1774-1805***, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1966 precum şi Ioan Dimitriu Snagov, ***op. cit.***, documentele nr. LXVI, p. 309, LXVII, p. 310, CXII, p. 429, CXXIX, p. 497.

[17] Maria Protase, ***op. cit.***, p. 57.

[18] Ioan Dimitriu Snagov, ***op. cit.***, document nr. LXIV, p. 301.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

cercetări, Gheorghe Şincai şi Petru Maior s-au folosit cu prudenţă de împrejurările respective şi au făcut demersuri în limitele legale către stat şi biserică, mai ales că la Roma, Şincai fusese sprijinit în cercetare în mod deosebit, având acces la fonduri secrete şi cărţi interzise. Una din cele mai bune dovezi că Şincai a înţeles să profite de noul climat şi să-şi continue cercetările personale începute la Roma este publicarea ***Elementelor***…(1780), în colaborare cu Samuil Clain, cei doi inaugurând astfel o nouă etapă în istoria limbii şi a literaturii române. Documentele epocii, în principal corespondenţa cu Congregaţia, trădează o anumită complicitate din partea alumnilor români, cauzate de tentaţia atât de puternică a climatului vienez, care venea să ofere o perspectivă cu totul nouă, laică. Motivele de stat, formulare regăsită la Şincai în ***Elegie***, varianta traducerii lui Naum, reprezintă mai degrabă o încadrare în trendul epocii căreia Şincai şi Maior nu au ezitat să-i subscrie. ***Elegia,*** principala mărturie biografică despre perioada vieneză a lui Gheorghe Şincai, este un tip de sursă care permite o libertate mai mare de exprimare, adesea însoţită şi de tendinţa exagerării la care se adaugă şi cele două tipuri de traduceri, care lasă loc interpretărilor diferite în această problemă. Cert este că, atât Şincai cât şi Maior, înţeleg să se înscrie în noua orientare promovată de Viena, intuind noi oportunităţi pentru români în condiţiile politicii reformiste a Imperiului şi în acelaşi timp să-şi îmbogăţească profilul intelectual cu acumulări laice.

Anul 1779 aducea aşadar pentru Gheorghe Şincai o nouă posibilitate însemnată: confruntarea în plan spiritual cu cele mai înalte tendinţe şi concepţii ale vremii precum şi contactul cu una din cele mai moderne forme de învăţământ implementată în Imperiul Habsburgic. Dintre sursele străine care au alimentat spiritul veacului, deosebit de important este galicanismul, prin amprenta lui Claude Fleury asupra cursurilor de drept canonic de la Universitate ale lui Paul Joseph von Riegger, şi jansenismul cu ideea bisericii de stat care câştigă tot mai mult teren.[19] Viena iozefină se deschide unei adevărate emulaţii intelectuale novatoare în care se încrucişează variate experienţe culturale ce vor suferi fără nici o excepţie o interpretare dominată de pragmatismul despotismului luminat.

Noul cuvânt de ordine este diversitatea, sesizabilă la toate nivelurile, de la Universitate, cercuri academice, biblioteci şi până la relaţiile interumane. La Viena, Şincai şi Maior ajung într-un climat cu totul diferit de acela al Colegiului clerical din Roma. Din anul 1750 învăţământul începe să constituie o problemă politică şi administrativă, un mijloc de realizare, printr-o educaţie uniformă, a unităţii şi coeziunii spirituale a Imperiului multinaţional. O atenţie particulară

[19] Maria Protase, ***op. cit.***, p. 47.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

este acordată studiilor de drept menite să formeze noi cadre.[20] Anul şcolar 1779-1780 încheia un deceniu care echivala cu perioada fundamentării învăţământului elementar şi cu restructurarea Universităţii în sens luminist. Reformarea facultăţii de Teologie, începută încă din 1759, desfiinţarea Ordinului iezuit în 1773, impunerea şcolii de stat fac din Viena deceniului nouă o Vienă laică, un câmp deschis înnoirilor, ce trebuia să fie un fel de carantină purificatoare şi un mijloc de remodelare intelectuală în sensul luminismului austriac.

În capitala Imperiului, Gheorghe Şincai şi Petru Maior nu au beneficiat de nici un fel de bursă de studiu, de aici şi dificultatea regăsirii lor în matricolele vremii, riguros întocmite, disponibile astăzi în arhivele vieneze. Bibliografia disponibilă arată, totuşi, că aceştia au urmat cursurile Şcolii normale „Sf. Anna," necesare unei pregătiri în spiritul noii politici de stat ce viza reorganizarea şcolilor elementare în Transilvania, în sensul celei mai recente legiferări din domeniul învăţământului austriac: ***Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal, Haupt und Trivilalschulen*** (1774).[21] Astfel, înscriindu-se în tendinţa generală a epocii dominată de reformism Gheorghe Şincai şi Petru Maior, fie din interiorul sau din exteriorul sistemului educaţional, îşi vor completa şi mai ales îşi vor nuanţa cunoştinţele dintr-o perspectivă cu totul nouă, urmărind şi însuşirea limbii germane, atât de necesară în noile condiţii.

La şcoala normală „Sf. Anna," organizată pentru studierea formelor didactice nou introduse în învăţământul elementar din întreg Imperiul, Şincai urmează cursul de metodică şi catehică sub conducerea cunoscutului Ignatius Felbiger. Certificatul său de absolvire din 2 martie 1780 poartă semnătura celebrului reformator[22] al învăţământului austriac adus special din Prusia pentru acest lucru. Bibliografia de specialitate a construit această afirmaţie în baza celor susţinute de însuşi Gheorghe Şincai în ***Elegie***, dar certificatul conţinând celebra semnătura a lui Felbiger nu a fost încă găsit în arhivele vieneze. Lecţiile au un caracter eminamente practic şi mai ales o însemnătate particulară în perspectiva organizării şcolilor naţionale destinate românilor. Ipoteza, atât de

[20] ***Ibidem***, p. 58.

[21] Domokos Kosàry, ***Culture and society in Eighteen Century-Hungary***, Budapest, Central European Univerity Press, 1978, p. 98.

[22] Dumitru Ghişe, Pompiliu Teodor, ***Fragmentarium iluminist***, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1972, p. 122. Informaţia de bază pleacă de la ***Elegia*** lui Şincai, este preluată apoi de Nicolae Iorga, Lucia Protopopescu şi, în final, Pompiliu Teodor. Cercetările viitoare vor fi cele care vor confirma sau vor infirma afirmaţiile referitoare la certificatul de absolvire al lui Şincai în condiţiile în care acesta nu a beneficiat de nici o bursă pentru frecventarea vreunei forme de învăţământ.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

vehiculată în istoriografie, că Gheorghe Şincai ar fi urmat în mod special aceste cursuri pregătindu-se pentru viitoarea funcţie de director, pe care o va îndeplini din 1782, mai întâi ca director al Şcolilor de la Blaj şi apoi al tuturor şcolilor româneşti, iese din discuţie deoarece la vremea respectivă Samuil Micu, pe care împărăteasa Maria Tereza îl numeşte prefect de studii (vice-ephemeris) părea mult mai potrivit pentru această misiune.[23]

Un alt segment, care rămâne încă neclarificat, este cel referitor la urmarea de către Şincai şi Maior a cursurilor Facultăţii juridice în ambele semestre ale anului şcolar 1779-1780, prin asistarea la prelegerile de drept natural impregnate de spiritul lui K. A. M. Martini, dreptul ginţilor şi dreptul canonic, cursuri de natură să le furnizeze argumentaţia ştiinţifică de esenţă luministă pentru viitoarea lor activitate politică şi militantă.[24] Mai mult, Gheorghe Şincai obţine şi un certificat de studii pe care îl reproduce în notele ***Elegiei***. Certificatul este semnat de profesorul de drept canonic J. Pehem şi datat 15 martie 1780.[25] Din ultimele cercetări asupra perioadei vieneze rezultă însă că nici Gheorghe Şincai şi nici Petru Maior nu au fost înscrişi la nici una din facultăţile Universitaţii vieneze.[26] Supoziţia că aceştia au frecventat cursurile fără a fi înscrişi în matricolele Universităţii poate să stea în picioare ţinând cont de influenţa vieneză detectabilă în operele şi atitudinile celor doi şi de insistenţa lor de a nu scăpa ocazia de a rămâne în capitala Imperiului şi de a fi părtaşi la marile transformări aflate în plină desfăşurare. Recentele cercetări aruncă o lumină cu totul nouă şi asupra motivului rămânerii pentru un an la Viena în vederea completării cunoştinţelor de drept canonic care se prezintă astfel mai mult ca o opţiune personală, decât o constrângere oficială venită din partea statului.

Timpul petrecut la Viena de Gheorghe Şincai şi, mai ales, perioada mai-noiembrie, adică intervalul dintre sosirea la Viena şi începerea cursurilor, reprezintă o perioadă în care se stabilesc relaţii benefice cu personalităţi ale timpului, care îl vor îndruma în special în direcţia continuării cercetărilor începute la Roma. Primul contact este stabilit, atât de Şincai cât şi de Maior, cu nunţiul apostolic Iosif Garampi care devine un nou protector pentru cei doi, înlocuindu-l cu succes pe Ştefan Borgia de atenţia căruia Şincai s-a bucurat la Roma în mod special. Ajutorul lui Iosif Garampi apare menţionat în notele ***Elegiei***, note din care rezultă că „*a cercetat el însuşi de bună voie cărţi şi manuscrise referitoare la scopul şi studiul meu, dându-mi descrierea şi larga*

[23] Ioan Dimitriu Snagov, ***op. cit.***, p. 27.

[24] Maria Protase, ***op. cit.***, p. 60.

[25] Serafim Duicu, ***Pe urmele lui Gheorghe Şincai***, Bucureşti, Editura Sport Turism, 1983, p. 48.

[26] Laura Stanciu, ***op. cit.***, p. 130.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

folosinţă a lor."[27] În această perioadă poposeşte la Viena şi Samuil Micu, directorul de studii de la „Sf. Barbara," graţie căruia Şincai şi Maior ajung să cunoască bibliotecile ardelenilor Alexandru Fiscutii şi Ştefan Solciai,[28] susţinătorii de mai târziu ai candidaturii lui Ioan Bob la scaunul episcopal. Diversitatea bibliotecilor, de la clasicii latini, Virgiliu, Horaţiu, Plaut, Juvenal, Titus Livius, Suetonius, Tacit, până la cărţi ce puteau fi văzute fără peceţile cenzurii papale, Erasmus, Hugo Grotius, Wolff, Muratori, Martini, Fleury, gramatici sau dicţionare, toate acestea şi-au pus amprenta asupra evoluţiei spirituale a celor doi. Pentru Şincai de pildă, din această perioadă datează primele preocupări pentru studiul limbii, direcţie în care va fi încurajat constant de Samuil Micu. O altă bibliotecă ce s-a deschis pentru Şincai este cea a bibliofilului Andrei Hadik,[29] prezident al cancelariei de război şi în egală măsură om al cărţii. Peste ani, istoricul român avea să reîntâlnească această bibliotecă în peregrinările sale la Buda, în casa lui Martin Kovachich, fiul lui Andrei Hadik. ***Elegia*** constituie din acest punct de vedere o sursă principală pentru contactele lui Gheorghe Şincai la Viena. De aici aflăm despre legăturile cu lumea învăţaţilor: Daniel Cornides, cu istoricii Iosif Benko, Sulzer. Pentru fiecare dintre aceştia Şincai are numai cuvinte de apreciere. Învăţatului slovac Daniel Cornides, Şincai îi acordă cea mai înaltă preţuire, subliniată adesea în ***Cronică***: „*preaînvăţatul Daniil Cornides*[30]*..., de carele mai învăţat n-au avut coroana ungurească pe vremea mea.*"[31] De asemenea, Şincai îl apreciază pe Iosif Benko pentru a sa ***Transilvania*** ilustrată cu „*preaînvăţatele comentarii.*"[32] Despre legăturile cu Sulzer aflăm din prefaţa ***Elementelor*** în care apare următoarea informaţie: „*...Cronica manuscrisă a lui Constantin Miron, logofătul Ţării Moldovei, pe care de curând ne-a dat posibilitatea s-o citim preaeruditul şi deopotrivă preaînvăţatul domn Francisc Iosif Sulzer...*"[33] Pentru Şincai familiarizarea cu realizările istoriografice ale vremii nu s-a făcut însă în mediul universitar. În acord cu ideologia Luminilor, nici profesorii şi nici programele

[27] Mircea Tomuş, ***op. cit.***, p. 33.

[28] Pompiliu Teodor, ***op. cit.***, p. 105.

[29] Nicolae Iorga, ***op. cit.***, p. 168.

[30] Gheorghe Şincai, ***Hronica românilor***. Ediţie îngrijită şi Studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefaţă şi Note de Manole Neagoe, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969, tom II, p. 117.

[31] ***Ibidem***, tom I, p. 400.

[32] Mircea Tomuş, ***op. cit.***, p. 34.

[33] ***Elementa linguae daco-romanae sive valachicae***, în ***Şcoala Ardeleană***. Ediţie critică, note, bibliografie şi glosar de Florea Fugariu. Introducere de Dumitru Ghişe şi Pompiliu Teodor, Bucureşti, Editura Minerva, 1983, vol I, p. 22.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

nu deschid vreo perspectivă acestei discipline care nu concurează pentru o poziţie de top. Continuarea cercetărilor personale începute la Roma vor fi impulsionate de contactul permanent cu Samuil Micu, preocupat în acea perioadă de traducerea ***Istoriei ecleziastice*** a lui Fleury şi prin lecturile şi schimbul de opinii din cadrul Seminarului „Sf. Barbara." Prin intermediul lui Samuil Micu intră în colecţia lui Şincai o copie din ***Cronica Bălăcenească***,[34] folosită apoi în redactarea ***Cronicii*** neamului, proiectul său de căpătâi. Bibliotecile şi arhivele au fost cercetate minuţios în vederea culegerii de informaţii pentru ***Cronică***, documente ce priveau Moldova până la anul 1775, iar Ţara Românească până la 1705.[35] Legăturile cu funcţionarul imperial Ştefan Costa aveau să-i furnizeze un important document despre scurta domnie a lui Mihai Viteazul în Transilvania, ***Duo Comitia Transilvanica celebrata sub Michaele Principe Transalpinae Valachiae***.[36] Zelul lui Şincai este atât de mare încât într-un an ajunge cu colecţia de documente de la volumul XIX la volumul XXVII.

Nu trebuie omis nici rolul conferinţelor şi prelegerilor ţinute de personalităţi care vizitau la acea vreme universitatea. Chiar în anul în care se aflau la Viena, în Aula Universităţii s-a ţinut o conferinţă pe probleme de istoria Transilvaniei care, cu siguranţă a stimulat şi a încurajat apetitul celor preocupaţi de această problemă.[37] Atmosfera generală, impregnată de spiritul lui Pufendorff, Wolff, de febronienii Eybel, Rigger, nu putea să-i lase indiferenţi nici pe Şincai şi nici pe Maior. De asemenea, trebuie amintit rolul custozilor din Biblioteca Universităţii vieneze, reorganizată după desfiinţarea ordinului iezuit, care beneficiau de o înaltă pregătire (*custodes primii* erau profesori universitari)[38] şi care orientau lecturile în acord cu spiritul vremii. Dovadă a faptului că Şincai a beneficiat din plin de această atmosferă stimulativă şi că a urmărit, în paralel cu formarea sa ca viitor funcţionar al statului să-şi continue cercetările personale, este colaborarea cu Samuil Micu la ***Elementa*** (1780) căreia Şincai îi redactează prefaţa. În corpul acestei gramatici, Şincai ar fi dorit să tipărească şi un dialog despre originea românilor dacă ar fi permis cenzura Vienei.[39]

---

[34] Ioan Dimitriu Snagov, ***op. cit.***, p. 27.

[35] Nicolae Iorga, ***op. cit.***, p. 168.

[36] Mircea Tomuş, ***op. cit.***, p. 35.

[37] Laura Stanciu, ***op. cit.***, p. 126.

[38] ***Ibidem***, p. 128.

[39] Nicolae Albu, ***Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800***, Blaj, Tipografia Lumina, 1944, p. 249.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)

Perioada în care Gheorghe Şincai s-a aflat la Viena alături de Petru Maior a constituit faţă de Roma o alteritate benefică, un prilej de reaşezare a opţiunilor şi o certă orientare spre iozefinism. Noua activitate de organizare a învăţământului, aflată la Viena în plină desfăşurare îl prinde pe Şincai, cu atât mai mult cu cât acesta se pregăteşte să se întoarcă în mediul şcolilor de la Blaj, conştient de necesitatea de reformare a învăţământului românesc. Pe de altă parte, la fel de importantă ne apare desăvârşirea profilului iluminist prin contactul cu cele mai înalte spirite şi tendinţe ale Vienei, răsfrânt în operele sale. Fără a recurge la o comparaţie cu perioada romană (1774-1779), popasul făcut în anii 1779-1780 reprezintă intrarea într-o atmosferă diferită, dinamică ce îl seduce definitiv aşa cum vor arăta opţiunile de mai târziu.

The Perspective of Diversity in Vienna During the Enlightenment. Gheorghe Şincai' s Viennese Halt, 1779-1780

Abstract

In 1779, after finishing their studies at „De Propaganda Fide" College, Şincai, Maior and Ioachim Pop return home, but their way back leads them through Vienna, the European capital of political, cultural and ideological changes. Şincai and Maior decided to remain in the imperial capital, but the reason for staying there is still questionable: did the empress Maria Tereza stop them for state interest or it was their personal choice? More than that, it is well-known the fact that their financial resources were limited and the lack of money could be a good reason for their delay. Another reason could be represented by their particular interest in canonical law; and it was a perfect chance for them to study it.

We may say that Şincai and Maior seized the opportunity to continue their studies and, of course, their private researches. They were not stipended students at Vienna; thus, it is quite difficult to find them among the other students in „Sf. Ana" College registers. But we know that they were prepared for the new organizational model of imperial schools.

It is obvious that Vienna represented a turning point in Şincai' s career, not just because of his studies, but because of the people he met there, the new ideas he came into contact with, because of the new Viennese tendencies he latter applied in Romanian communities.

BDD-A19300 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:51:24 UTC)